

TEREKE KAYITLARININ GÜVENİLİRLİĞİ VE KADILARIN MİRASTAN MAL KAÇIRMA YÖNTEMLERİ*

Gülser OĞUZ**

ÖZET

Tereke kayıtları, kadılar tarafından tutulan, ölen kişiye ait mal dökümleridir. Bu belgelerde müteveffaların para değeri olan taşınır taşınmaz tüm mal varlığıyla borç aldığı ve verdiği miktarlar kayıt altına alınır. Örneğin eski bir çift çorabın, bir miktar ipliğin bile kayıt altına alınması ve fiyatlandırılması bu belgelerin ne kadar teferruatlı olduğunu anlatır. Bu cümleden de anlaşılacağı üzere tereke kayıtları Osmanlı toplumu, toplumun tüketim alışkanlıkları, geçim kaynakları, ekonomik durumları ve daha pek çok konunun incelenmesine olanak vermektedir.

Tereke kayıtları bu denli zengin veriler içermesi sebebiyle, siyasi gelişmeler dışında Osmanlı toplumunu inceleyen araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Bu güne kadar terekelere dayalı pek çok çalışma yapılmıştır ve yapılmaktadır. Bu noktada çalışmalar yapılırken tereke kayıtlarının güvenilirliğinin sorgulanması gerekmektedir.

Bu çalışma tereke kayıtlarının güvenilirliğini sorgulamayı amaçlamaktadır. Bunun için iki ayrı tereke defteri kullanılmıştır. Konuyla ilgili yaptığımız çalışmada tereke kayıtlarında bazı tutarsızlıkların olduğu ortaya çıkmıştır. Tutarsızlıkların sebeplerinin neler olabileceği sorgulanmıştır. Bu noktada tutarsızlıkların iki sebepten olabileceği düşünülmüştür. Bunlardan biri kaydı tutan kişinin dikkatsizliği, diğeri de bu kişilerin mirastan mal kaçırma amaçlarıdır. Özellikle belirli noktalarda pek çok kadı tarafından yapılan benzer hesaplama hataları, kadınların bu işi bilinçli yaptığı izlenimini vermektedir. Görülen o ki, tereke kaydını tutan kadınlar veya yardımcıları, yaptıkları bu hesap hatalarıyla kendilerine ayrıca bir gelir elde etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Tereke, Şer'îye Sicili, Kadı, Güvenilirlik, Miras.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yeniçağ Tarihi, Osmanlı Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, E-mail: gulser.oguz@hotmail.com

THE RELIABILITY OF PROBATE RECORDS AND HERITAGE OF MUSLIM JUDGES SMUGGLING METHODS

ABSTRACT

Of probate records held by Müslim judges, the deceased person's assets are cast. These documents all of the assets of the deceased and given that the borrowed amounts are recorded. For example, an old pair of socks, even recording at an amount taken into yarn and pricing of these documents describes how sophisticated it is. Of probate records the consumption habits of society, livelihoods, economic situation and allows the examination of many more topics.

Of probate data records contain such a rich, due to political developments outside the Ottoman society has attracted the attention of researchers studying. To this day, many studies have been made based on estates and maintained. At this point, while studies of the reliability of probate records should be questioned.

This study aims to question the credibility of probate recor. For this book has been used in two separate probate. In our study on the subject of probate has emerged that there are some discrepancies in the records. What could be the causes of inconsistency has been questioned. At this point, the inconsistency is thought to be for two reasons. One of them is the carelessness of the person holding the record, the other from the heritage of the people smuggling purposes. Many mistakes made by Müslim judge, Müslim judges give the impression that this work is done consciously. As it seems, that keeps track of probate judges or assistants, they also generate an income from this account they have errors.

Key Words: Of Probate, Sharia Sicils, Müslim Judge, The Reliability, Heritage

Tereke Kayıtları Hakkında Genel Bilgi

Ölen kişilerin mal varlığının dökümü olan tereke kayıtları, genellikle Şer'îye Sicilleri'nin içinde dağınık halde bulunur¹. Fakat İstanbul, Edirne ve Bursa gibi büyük şehirlerde ayrı defterler halinde tutulduğu da görülmüştür.²

Tereke kayıtları, belirli koşullarda tutulmuştur.³ Bunların ilki ölen kişinin küçük yaşta çocuğunun kalması ve kadının bu çocuğun haklarını korumak amacıyla terekeye el koymasındır. Diğer koşul mirasçılar arasında miras paylaşımı sebebiyle sorun çıkması ve eşit miras taksimi için kadiya başvurusudur. Bir başka koşul, ölen kişinin hiç mirasçısının olması ve malların devlete kalması amacıyla kadının terekeye el koymasındır. Bunun yanında ölen kişinin eşinin hamile olması, müteveffanın alacak-verecek işlerinin kadı tarafından takibinin zuhuru da tereke kaydının

¹Yusuf Oğuzoğlu, 'Sicillerdeki Tereke Kayıtlarının Kültürel Malzeme Olarak Değeri', *III. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 1985, s. 1-5.

² Ömer Lütfi Barkan, 'Edirne Askerî Kassamı'na Ait Tereke Defterleri (1545-1659)', *Belgeler*, C. III, Sa. 5-6, Ankara, 1966, s. 1.

³Tereke kayıtlarının tutuluşuyla ilgili bkz. Cengiz Toraman, ' Bir Kamu Politikası Uygulama Aracı Olarak Tereke Muhasebesi ve Osmanlı Uygulaması', *Mali Çözüm*, Sayı 71, s. 116-126.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

tutulmasında diğer koşullardandır.⁴ Dolayısıyla bu kayıtların toplumun genelini yansıtmadığını belirtmekte yarar vardır.

Bunun yanında var olan tereke kayıtlarının da her zaman ölen kişinin bütün mal varlığını yansıttığını düşünmemek gerekir. Bu konuyla ilgili şu hususlara dikkat çekilmektedir: Ölen kişi tüccarsa ya da hac yolunda ölmüşse kaydı tutulan mallar bütün mal varlığını yansıtmayabilir. Bazı kişiler mallarını sağlığında evlatlarına dağıtmış veya vakfetmiş olabilir. Tutulan bu kayıt yine kişinin bütün mal varlığını yansıtmayabilir. Sahibinin ölümünden sonra azâd edilmiş kölelerle, çocuk anası kabul edilen cariyeler muhalefâta girmezler. Ölenin mallarının bazıları mirasçılar tarafından kaçırılmış olabilir.⁵ Sonuç olarak tereke kayıtlarına dayalı çalışmalar yapılırken, onların verilerini kesin kayıtlar olarak değil, gerçeğe yakın veriler olarak değerlendirmek gerekir.

Ömer Lütfi Barkan'ın işaret ettiği bir nokta daha vardır. Barkan, tereke dökümündeki verilen değerlerin toplamı ile tereke yekûnları arasında zaman zaman rastlanılan hesaplama tutarsızlıklarına işaret etmektedir. Bizim çalışmamızın çıkış noktasını da burası oluşturmaktadır.⁶ Burada Barkan, tutarsızlığın sebeplerini kâtibin yanlış hesaplamasından, terekenin eksik yazmasından, belgedeki tahribattan v.b. olarak açıklamıştır. Aynı zamanda yazar tarafından bu kişilerin hesap yapmada yetkin kişiler olduğu da vurgulanmıştır.⁷

Bu Güne Kadar Terekelere Dair Yapılan Çalışmalar

Tereke kayıtlarına dayanarak bu güne kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Bu kaynaklara ilk dikkati çeken Halil İncalcık ve sonrasında Ömer Lütfi Barkan'dır.⁸ İncalcık çalışmasında orta hallilik, fakirlik ve zenginlik kavramları üzerinde durmuş ve terekelerden hareketle her gruptaki kişilerin meslekleri, yatırım araçları, ait olduğu toplumsal tabakalar hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur.⁹ Barkan ise çalışmasında tereke kayıtları, miras taksimi ve terekeyi tutan kadılar hakkında detaylı bilgi verdikten sonra askeri sınıf üyelerinin ve seçilmiş bazı kişilerin terekelerinden hareketle yatırım araçlarını incelenmiştir.¹⁰ Bu iki çalışma daha sonraki araştırmacılara yol göstermiş ve tereke kayıtları çok farklı açılardan ele alınarak Osmanlı toplumunu aydınlatmaya devam etmiştir.¹¹

⁴ Barkan, 'a.g.m.', s. 2.

⁵ Barkan, 'a.g.m.', s. 74-75.

⁶ Bu güne kadar arşiv vesikalarının güvenilirliği Mübahat Kütükoğlu tarafından sorgulanmıştır. Bu çalışmada kaydı tutan kâtiplerin yaptığı hesaplama hatalarına, yazım yanlışlarına, tarihlendirme karışıklıkları yüzünden araştırmacıların hata yapma olasılıklarına dikkat çekilmiştir. Bkz. Mübahat Kütükoğlu, 'Arşiv Belgelerinin Güvenilirliği', *Halil İncalcık Armağanı-I Tarih Araştırmaları*, Doğu-Batı, Yayına Hazırlayanlar: Taşkın Takış, Sunay Aksoy, 2009, s. 105-125.

⁷ Barkan, 'a.g.m.', s. 75. Bu işle ilgilenen memurların hesap yapmada uzman oluşları başka yazarlar tarafından da vurgulanmıştır. Bkz. Toraman, 'a.g.m.', s. 117.

⁸ Halil İncalcık, '15. Asır Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Kaynakları', *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 15, İstanbul, 1953; Barkan, 'a.g.m.', s. 1-350.

⁹ İncalcık, 'a.g.m.', s. 51-73.

¹⁰ Barkan, 'a.g.m.', s. 1-70 ve diğer sayfalar. Ömer Lütfi Barkan'ın çalışması pek çok tez çalışmasına örnek teşkil etmiştir. Bu konuda şu örnekler verilebilir: Nazik Betül Çelik, *Tereke Defterlerine Göre II. Mahmut Döneminde Tokat'ın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2008; Selma Kuşu, *Şer'iye Sicillerine Göre H. 1065-1079/ M. 1655-1669 Tarihleri Arasında Edirne'de Sosyo-Ekonomik Hayat*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2009; İhsan Aydın, *Tanzimat Döneminde Ankara ve Gaziantep Terekelerinin Mukayeseli Bir Çalışması*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2008; İlker Er, *Balıkesir Tereke Kayıtları Üzerinde Bir Değerlendirme (1670-1700)*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2008.

¹¹ Barkan'dan bu yana yapılan tereke çalışmaları Hülya Canbakal tarafından değerlendirilmiş ve belirli kategorilere ayrılmıştır. Bu çalışma tereke kayıtlarını çalışacak kişilere rehber niteliğindedir. Bkz. Hülya Canbakal, 'Barkan'dan Bu Yana Tereke Çalışmaları', *Vefatının 30. Yıldönümünde Ö. L. Barkan: Türkiye Tarihçiliğine Katkıları ve Etkileri Sempozyumu*, İstanbul, 2011.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

Tereke kayıtları kullanarak araştırmacıların yoğunlaştığı belirli konular vardır. Bunlar Osmanlı toplumunda aile¹², giyim kuşam kültürü,¹³ yaşam standardı¹⁴, servet ve statü ilişkisi¹⁵ olarak özetlenebilir. Bu konu başlıklarına her geçen gün yenileri eklenmektedir.¹⁶

Tereke Defterleri ve Kadı

Kadı, şer'î ve hukuki hükümleri tatbik edici demek olup aynı zamanda hükümetin emirlerini de yerine getiren kişidir.¹⁷ Osmanlı kadısının görevleri çok geniş bir yelpazeyi içermektedir. Devlette mülki, askeri, beledi ve adli alanlarda pek çok görevi vardır.¹⁸ Kadı, Osmanlı'da günümüzdeki vali kaymakam gibi memurların görevini yapan önemli bir yöneticiydi. Kadı esas itibarıyla bir hâkim idi. Diğer görevleri ikinci sırada yer alıyordu. Seferber haldeki ordu ve askerî müesseselerin personel muamelâtı hariç, devletin bütün müesseselerinin işleyişi kadıların murakabe ve nezâretleri altındaydı.¹⁹

Bu geniş görev yelpazesinde kadıya yardım eden bazı görevliler vardır.²⁰ Bunlardan biri de 'kassam'dır. Vefat etmiş bir kişinin terekesini varisleri arasında taksim eden şer'i memura kassam denilir. Osmanlı'da askeri sınıf üyelerinin işlerine bakanlar kazasker kassamlar ve diğeri de reyanın işlerine bakan şer'i mahkeme kassamları olmak üzere iki çeşit kassam vardır. Bu kurumda Tanzimat'la birlikte değişim yaşanmıştır. Şöyle ki, Tanzimat'tan sonra kazaskere ve kadılara ait

¹²Aileye dayalı çalışmalar genellikle aile fertleri, çok eşlilik, aile fertlerinin kullandığı ev eşyaları ve giyim unsurları hakkında bilgi verirler. Örnek olarak bkz. Nuri Köstüklü, 'Osmanlı- Türk Aile Kurumu Araştırmalarında Tereke Defterlerinin Yeri ve Önemi (19. yy. Örnekleri Çerçevesinde)', *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sa. 1/1, 2008, s. 17-26; Zeynel Özlü, 'Terekeler Işığında Göynükte Aile', *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2006, Sa. 29, s. 81-102; Hayri Erten, *Konya Şer'iyye Sicillerinin Işığında Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı (XVIII. Y.Y. İlk Yarısı)*, Ankara, 2001; Muhittin Tuş, 'Kayseri Tereke Defterleri Üzerine Bir Araştırma (1700-1730)', *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sa. 4, Konya, 1999, s. 157-191; Galip Eken, 'XVIII. Yüzyıl Ortalarında Antep'te Aile', *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sa. 1, 1992, s. 477-490.

¹³Zübeyde Güneş Yağcı- Serdar Genç, 'XIX. Yüzyılda Balıkesir'de Giyim-Kuşam Zevki ve Bir Kumaş Tüccarı', *Turkish Studies*, Volume 2 /1 Winter 2007, s. 227-246; Gülser Oğuz, '61 Numaralı Edirne Şer'iyeye Siciline Göre Edirneli Kadınların Giyim Kuşam Kültürü', *Milli Folklor*, Sa. 92, Ankara, 2011, s. 106-116.

¹⁴Tülay Artan, 'Terekeler Işığında 18. Yüzyıl Ortalarında Eyüp'te Yaşam Tarzı ve Standartlarına Bir Bakış: Orta Halliliğin Aynası', *18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp'te Sosyal Yaşam*, Ed. Tülay Artan, İstanbul, 1998, s. 49-64; Jülide Akyüz, 'Osmanlı Ulemasından Üç Efendi'nin Terekeleri', *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sa. 36, 2008, s. 188-200; Musa Çadircı, 'Hüseyin Avni Paşa'nın Terekesi', *Belgeler*, C. 11, Ankara, 1986, s. 145-163; Saim Savaş, 'Dağüstani Ali Paşa'nın Muhallefatı', *Belgeler*, C. 15, Sa. 19, Ankara, 1993, s. 249-290; Orhan Kılıç, 'Harputlu Hacı Osman'ın 1725 Tarihli Terekesi ve Düşündürdükleri', *Turkish Studies*, Vol. 2/1, 2007, s. 17-28; Yuzo Nagata-Feridun Emecen, 'Bir Âyânın Doğuşu: Karaosmanoğlu, Hacı Mustafa Ağa'ya Ait Belgeler', *Belgeler*, Ankara, 2004, C. XXV, Sa. 29, s. 1-7.

¹⁵Özlem Başarır, 'XVIII. Yüzyılın Taşrasında Statü Servet İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme', *History Studies*, Vol. 3/3, 2011, s. 49-66; İbrahim Ertem Çakır, 'Osmanlı Toplumunda Eş ve Çocuk Sayısı, Statü, Servet: 1671-1678 Sofya Örneği', *OTAM*, Sa. 31, Bahar 2012, s. 41-60.

¹⁶Alpay Bizbirlik, 'Osmanlı Devletinde Ticaret ve Üretim Dair Bir Kaynak: "Tereke Defteri" ve Edirne Tereke Defterleri Üzerine Bir Deneme', *Türkler*, C. 10, Ankara, 2002, s. 731-735; Gülser Oğuz, '61 Numaralı Edirne Şer'iyeye Sicili'nden Hareketle Müslim-Gayri Müslim İlişkileri Üzerine Bir Deneme', *Kök Araştırmalar Dergisi*, C. XII, Sa. 1, Ankara, 2010, s. 87-100; Arif Bilgin-Fatih Bozkurt, 'Bir Malî Gelir Kaynağı Olarak Vârissiz Ölenlerin Terekeleri ve Beytümâl Mukataaları', *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sa. 20 2010 / 2, s. 1 - 31.

¹⁷İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*, Ankara, 1988, s. 83. Kadılık kurumuyla ilgili ayrıca bkz. Feda Şamil Arık, 'Osmanlılarda Kadılık Müessesesi 1', *OTAM*, Sa. 8, Ankara, 1997, s. 1-71. Ayrıca bir kadıda olması gereken özellikler için bkz. Ebül'ulâ Mardin, 'Kadı', *İslam Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul, 1997, s. 43.

¹⁸Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimai Tarihi*, C. II, Ankara, 1971, s. 77. İlber Ortaylı, 'Osmanlı Kadı'sının Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine' *Amme İdaresi Dergisi*, C. 9, S. 1, s. 96; İlber Ortaylı, 'Kadı', *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, İstanbul, 2011, s. 72; Mustafa Akdağ, 'Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar', *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi Dergisi*, C. 13, Sa.1.2, Ankara, 1955, s. 48-51.

¹⁹Akdağ, 'Osmanlı Müesseseleri...', s. 48.

²⁰Bun konuda bkz. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 117, Ortaylı, 'Osmanlı Kadı'sının Taşra Yönetimindeki Rolü...', s. 97-102.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

kassamlıklar kaldırılmış, yalnız İstanbul'da bir kassamlık bırakılmıştır. Böylece eyalet ve sancakların resm-i kısmet işleri de kadılarına terk edilmiştir.²¹

Kadıların ülkede adaleti tatbikine memur olduklarından vazifeleri çok mühimdir. Osmanlı padişahları adaletin sağlanmasına çok önem vermektedir. Ki, 16. yüzyılda bir kadı hakkında adaletsiz davrandıklarıyla ilgili şikâyet mevzu olduğunda, ağır bir şekilde cezalandırılırdı. Bundan sonraki dönemde savaşların uzun sürmesi nedeniyle memleket işlerine yeterince eğilinememiş kadıların yolsuzlukları artmıştır.²² Kadıların usulsüzlüklerinin devlet de farkında olduğu için gerek 18. yüzyılın sonlarında, gerek 19. yüzyılda bu kurumda aksaklıkların giderilmesi için fermanlar yayınlanmıştır.²³

Kadıların usulsüzlüğe başvurmasının birkaç ana sebebinin olduğu belirtilmiştir. Mesela kadıların muayyen maaşları olmayıp aيداتları herhangi bir dava münasebetiyle zuhurata bağlıydı. Bu da onların kazançlarını yükseltebilmek için zaman zaman yolsuzluğa başvurabilmesine neden olmuştur.²⁴ Kadılarına ve öteki mahkeme hizmetlilerine hazineden ayrıca para ödenmediğinden onlar mahkeme harçları ve aيداتlarıyla geçinmek zorundaydılar. Dolayısıyla gelirlerini artırmak için çeşitli usulsüzlüklere başvurabiliyorlardı. Ayrıca kadıların görev süreleri iki yıldır. Daha sonrasında mülâzemetten bekledikten sonra –ki bu uzun bir zaman dilimini de kapsayabilirdi- tekrar atanmaları mümkündür. Bu sebeple görev süresince mümkün mertebe servet edinmeye çalışıyorlardı. Bu da onların gelirini artırmanın yollarını aramaya itiyordu.²⁵

Adalet kurumundaki aksamanın bir başka sebebi, özellikle 17. yüzyıldan itibaren kadılıkta arpalık usulüyle tayin yoluna gidilmesidir. Sayıları çok artan mazûl ulemanın geçimlerini kolaylaştırmak amacı ile kadılık, arpalık olarak verilmeye başlanmıştır. Hatta bazılarının arpalıkları birkaç kazayı kapsayabiliyordu. İşte bu arpalık sahipleri merkezde kalıyor ve yerlerine naip atıyorlardı. Atanan naip, onu görevlendiren kadıyı memnun etmek durumundaydı. Mahkeme masraflarıyla hem kendi geçimini hem de efendisinin beklediği hâsılatı sağlamak zorundaydı. Bu da onların zaman zaman usulsüzlüğe başvurmalarına neden olmuştur.²⁶

²¹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 121-125.

²² Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 129.

²³ Mesela Nisan 1793'te yayınlanan ferman bunlara örnektir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 257. Bu fermanla ilgili bkz. Hamiyet Sezer Feyzioğlu-Selda Kılıç, 'Tanzimat Arifesinde Kadılık-Naiplik Kurumu', *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 24, Sa. 38, Ankara, 2005, s. 39. 19. Yüzyılda Tanzimat arifesinde de bu fermana benzer fermanların hazırlandığı bilinmektedir. Bu konuda bkz. Musa Çadircı, 'Tanzimat'ın İlanı Sıralarında Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadılık Kurumu ve 1338 Tarihli Tarik-i İlmîyeye Dair Ceza Kanunnamesi', *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XIV, Ankara, 1983, s. 140-141; Musa Çadircı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara, 1997, s. 83.

²⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 84. Tereke paylaşımında naibin halktan alması gereken vergilerin dışında aldığı vergilerde 13681 kuruş topladığı bilinmektedir. Çadircı, *a.g.e.*, s. 82. Görevden ayrılmak kadılar için sadece para gelirlerinin son bulması anlamına gelmemekteydi. Bir kadının kendi ifadesine göre görevden ayrılmak aynı zamanda itibar kaybettirici de bir durumdur. Bkz. Alaaddin Aköz, 'Ma'zûl Bir Osmanlı Kadısının Duyguları ya da Bir Kadı Şiiri', *TÜBAR*, C. XXX, 2011, s.19-20.

²⁵ Bkz. Özkaya, 'a.g.m.', s. 446.

²⁶

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

Kadınların yolsuzluklarının reayanın şikâyetleri ile merkezce bilindiği ve bu durumun önüne geçmek için devletin de önlem almaya çalıştığı görülmektedir. Mesela 18. yüzyılın ilk yarısında yayınlanan bir fermada, kadınların atamasında mülâzemet yönteminin kaldırıldığı, yerine atanacak kadınların bizzat kazaskerin huzurunda sınav yapılacağı ve başarılı olanların şeyhülislama arz olunduktan sonra onların işaretiyle atamaların yapılacağı belirtilmektedir.²⁷ Bu kanunun usulsüzlüklerin önüne geçmek için yapıldığı aşikârdır.

Payitahttan taşraya gönderilen adâletnâmelerde kadınların yaptığı adaletsizlikler hakkında bilgiler vermektedir.²⁸ Bu adâletnâmelerde kadınlar sıklıkla uyarılmaktadır. Fakat 16. yüzyılın aksine bu yüzyılda görevini yapmayanların azillerin yok denecek kadar az olduğu ifade edilmektedir.²⁹ Bunun yanında devletin görevini yapmayan kadınlara karşı tamamen kayıtsız kalmadığı da bilinmektedir. Mesela 1140 (1727) yılında İzmir’de eşkıyanın türemesine İzmir Kadısı Recezbâde Mehmed Efendi önlem almadığı için azl edilmiştir.³⁰

Kadınların Mirastan Mal Kaçırma Yöntemleri

Kadınların gelir sağladıkları kalemlerden biri miras taksimleridir. Yukarıda tereke kayıtlarıyla ilgili genel bilginin verildiği bölümde de görüldüğü üzere bu kayıtlar belirli koşullarda tutulmaktadır. Yani kadı her ölümdede kayıt tutmakla yükümlü değildir. Her tuttuğu kayıttan da belirli pay almaktadırlar. Mesela Osmanlı’nın ilk dönemlerinde kadınların miras taksiminden 1.000 akçede 25 akçe resim aldıkları belirtilmiştir. 16. asrın sonları ile 17. asırda 1.000’de 15 akçe resim aldıkları bilinmektedir.³¹ 19. yüzyılın başında da kadınların 1.000 kuruşta 25 kuruştan fazlasını almamaları gerektiği açıklanmıştır.³²

Kadınların kazançlarını artırmak amacıyla tereke taksiminde çeşitli usulsüzlükler yaptıkları yayınlanan adâletnâmelerle ortaya çıkmıştır. Mesela Hicri 1018 (1609-1610) tarihli 17. yüzyıla ait bir adâletnâmede, miras taksimine dair de bilgi vardır. Mesela kadınlar veya naipleri, bir köy veya kasabaya geldiğinde yeni mezarları deftere geçiriyor ve habersiz ölüleri gömdükleri için köylüleri rahatsız ediyorlardı. Hıristiyanlardan para almadıkça ölümlerini gömmelerine izin vermiyorlardı. Miras taksiminde eşyaya yüksek fiyat biçerek resim kısmını yüksek almakta, daha önce yapılan bir miras taksimini adil olmadığı söylenmekte ve tekrar taksim yapıp resim almaktadırlar. Resmi kısmet alırken 1.000 akçada 15 akça almaları gerekirken 1 kuruş istemekteydiler.³³

19. yüzyılda da buna benzer olarak bir fermada askeri ve sivil kimselerin ölümlerinde terekeleri yazılırken borçları ödendikten sonra geriye kalan toplam gelirinden 1.000 kuruşta 25 kuruş hesabıyla ‘ücret-i kassamiye, kâtibiyeye ve huddamiyye’den başka bir ücret alınmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca kadınların terekeden bazı malları düşük fiyatlandırarak satın alması yasaklanmıştı. Yine kadınlarca küçük yaşta verese bırakarak ölenlerin çocukları için vasi tayin edilirken ‘Veraset Hücjeti Harcı’ adı altında yetimin malında terekenin durumuna göre üç yüz, beş yüz, bin, bin beş yüz kuruş kadar ücret alındıktan sonra iki ay geçer geçmez, vasi bir töhmetle azledilip yerine diğeri atanıyor ve bu vesile ile yeniden terekeden harç alıyordu. Diğer

Mustafa Akdağ, ‘Genel Çizgileriyle XVII. Yüzyıl Türkiye Tarihi’, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 4, Sa. 6, Ankara, 1966, s. 216.

²⁷Râşid Mehmed Efendi, *Târih-i Râşid ve Zeyli*, Yay. Haz. Abdülkadir Özcan ve diğerleri, C. II (1115-1134), İstanbul, 2013, s. 981.

²⁸Bkz. Yücel Özkaya, ‘XVIII inci Yüzyılda Çıkarılan Adalet-nâmelerine Göre Türkiye’nin İç Durumu’, *Belleten*, XXXVIII, Ankara, 1974, s. 455.

²⁹Bu konuda bkz. Özkaya, ‘a.g.m.’, s. 455.

³⁰Râşid Mehmed Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 1585-1586.

³¹Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.84-85.

³²Özkaya, ‘a.g.m.’, s. 458.

³³Halil İnalıcık, *Osmanlı’da Devlet, Hukuk, Adâlet*, İstanbul, 2005, s. 109.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

yandan her yıl yetim malının muhasebesi yapılırken ‘harc-ı muhasebe adı altında ‘...hariç akçe’ tahsil edildiği belirtilmiştir.³⁴

Bu veriler bize kadıların mirastan mal kaçırma yöntemleri hakkında fikir vermektedir. Bu çalışmada biz, tereke kayıtlarına daha yakından bakarak, kayıtlardaki hesaplama hatalarını inceleyeceğiz. Zira tereke kayıtlarının gerçek değerleriyle o an deftere yazılanlar sadece kadıların yanlış hesap yapmasıyla açıklanamayacağı düşüncesindeyiz. Özellikle bazı noktalarda tekrarlanan hatalar bunun bilinçli olarak yapıldığını düşündürmektedir.

Çalışmamızı yapmak için iki ayrı bölgeye ait tereke kayıtları incelenmiştir. Bunlardan ilki 7 numaralı Nevşehir Şer’iye Sicili’dir³⁵. Bu defter, 1298-1308 (1880-1891) yılları arasında kapsamaktadır. Defterin içinde tereke kayıtları karışık halde bulunmaktadır. Diğer defter 1288-1295(1871-1878) yıllarını kapsayan 1477 nolu Lazistan Sancağı’na tabi Atina Kazası’na aittir.³⁶ Bu iki defterden rastgele yirmişer örnek seçilmiştir. Seçilen örneklerde terekenin kaydının bütün kısımları tekrar hesaplanmıştır.³⁷

Terekede gösterilen rakamların toplamalarının doğru olup olmadığıyla ilgili yapılan sorgulamada Nevşehir ile ilgili 20 verinin toplamı 4’ü bizim yaptığımız toplamayla aynı sonucu bulmuştur. Geriye kalan 15 kayıttan 11’inde tereke yekûnunu olduğundan fazla; 5’inde tereke yekûnu olduğundan az gösterilmiştir.

Atina Kazası’ndaki 20 veriden 6 tanesinin tereke yekûnu olduğundan fazla yazılmıştır. 8 kaydın toplamı bizim bulduğumuz sonuçla aynıdır. 6 kayıta da tereke yekûnu olduğundan az yazılmıştır. Bu verilerin üzerine biraz daha gidildiğinde tereke toplamında bizim yaptığımız toplamla uyuşanların tereke kayıtlarının ikinci ya da üçüncü kısımlarında belirli hesaplama hatalarının olduğu görülmüştür. Bunun yanında hiçbir bölümünde toplama hatasının olmadığı kayıtlar da mevcuttur. İşte bu durum bizi bu hesaplama faklarının sadece kişi hatasıyla açıklanamayacağını düşündürmüştür. Yani kayıtların sıfır hatayla tutulabildiği de görülmüştür. Bu noktada kadıların terekeler üzerinde yaptığı hesaplama hatalarının hangi noktalarda nasıl yoğunlaştığı derinlemesine incelenmiştir.

Tereke Yekûnu Bizim Hesaplamalarımızla Aynı Olan Terekeler

Öncelikle tereke yekûnu bizim hesaplamamızla aynı olan terekeleri ele alalım. Bahsedilen özelliği gösteren iki sicil defterine ait 13 veriden sadece ikisinde tereke kaydının hiçbir kısmında hata yapılmamıştır. Yani ne terekenin yekûnunun gösterildiği alanda, ne terekeden kesilen resimlerin hesaplandığı alanda, ne de miras taksiminin yapıldığı bölümde herhangi bir hesaplama hatası yapılmıştır. İki örnekten biri olan 25 Şevval 1288 (7 Ocak 1872) tarihli Atina Kazası’na bağlı Metami Karyesi’nden Uzun Ömer oğlu Salih’in terekesidir. Tereke yekûnu 1.548 kuruştur. Resim masrafları 41 kuruş tutmuştur. Geri kalan 1.507 kuruş dört mirasçı arasında pay edilmiştir.³⁸

³⁴ Çadırcı, ‘‘a.g.m.’’, s. 141.

³⁵ Bu defter bundan sonraki dipnotlarda *NŞS* 7 olarak kodlanacaktır.

³⁶ Bu defter Milli Kütüphaneden temin edilmiştir. Burada Rize Şer’iye Sicili olarak kaydedilmiştir. Bu çalışmada da *RŞS 1477* olarak kodlanacaktır.

³⁷ Bilindiği gibi tereke kayıtları dört ana bölümden oluşur. İlk bölümde ölen kişinin bilgileri yer alır. Buradan hareketle kişinin adı, mesleği, varisleri, yaşadığı yer hakkında bilgi verilir. İkinci bölümde bütün mal varlığının kaydı adet ve bedelleriyle beraber kaydedilir. Sonunda da tereke yekûnu toplanır. Üçüncü bölümde mahkeme masrafları ve varsa ölenin alacaklılarıyla ilgili miktarlar yazılır ve tereke yekûnundan bu masraflar çıkarıldıktan sonra mirasçılara kalan para belirlenir. Son bölümde de bütün harcamalar yapıldıktan sonra arta kalan para mirasçılar arasında paylaşılır. Bu anlatılan terekelerin genel yapısıdır. Ancak tereke kayıtları tutulurken yüzyıllar içinde bazı farklılıkların varlığı bilinmektedir. Bu konuda bkz. Fatih Bozkurt, *Tereke Defterleri ve Osmanlı Maddi Kültüründe Değişim (1785-1875 İstanbul Örneği)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya, 2011, s. 39-51.

³⁸ *RŞS 1477*, Sayfa No 5, Belge no 3.

Diğer kayıt da yine Atina Kazası'ndandır. Ağvan Karyesi'nden Çerağ oğlu Mehşir'in 915 kuruşluk terekesi iki mirasçısı arasında pay edilmiştir.³⁹

Geri kalan 11 kaydın tereke yekûn kısmındaki hesaplamalar doğru olsa da özellikle miras taksimi kısımlarında belirli hataların olduğu görülmüştür. Burada kaydı tutan kişinin mirastan mal kaçırmak için iki farklı usul geliştirdiği görülmüştür. İlk usulde hem alınan resim kısmındaki hesaplamalarda, hem de miras taksiminde bazı küçük hesaplama hatalarıyla mirastan mal kaçırıldığı anlaşılmıştır. Mesela 6 Cemâziye'l-evvel 1302 (21 Şubat 1881) tarihli kayda göre Nevşehir'e bağlı Dokuz Yeleşi Karye'si sakinlerinden Mehmed bin Salih'in 1.090 kuruşluk terekesi vardır. Bu kayıta mahkeme masrafları ve resim giderleri toplam 30 kuruş tutmuştur. Fakat kadı toplamanın sonucunu 31 olarak yazılmış ve böylece işlem görmüştür. Dolayısıyla buradan 1 kuruş kadıya fazla bakiye olarak kalmıştır. Bunun yanında tereke yekûnundan mahkeme masrafları çıkarılırken elde edilmesi gereken sonuç 1.059 olması gerekirken 1.058 yazılmış 1 kuruş daha kadının bakiyesine kalmıştır. Son olarak da kendi hesabıyla 1.058 dağıtması gerekirken 1.054 dağıtmıştır. Böylelikle 4 kuruş daha kazanmıştır.⁴⁰ Toplamda da 6 kuruş görünürde olup da mirasçılara eline geçmemiştir. Buna bir başka örnek de 12 Zi-l-ka'de 1296 (28 Ekim 1879) tarihli kayda göre Atina Kazası'na bağlı Ağvan Karyesinde yaşayan Ali oğlu Mehmed'in tereke kaydıdır. 878 kuruş olan terekesinden 24 kuruş resim gideri çıkarılmıştır. Bu çıkarma esnasında yine 1 kuruş kadıya kalmıştır. Daha sonra mirasçılara kendi hesabıyla 855 kuruş dağıtması gerekirken 667 kuruş dağıtmıştır. Geriye kalan 188 kuruşun nereye gittiği belli değildir.⁴¹

İkinci usulde de kadıların özellikle miras taksimini yaparken farklı meblağlarda eksik miras dağıttığı görülmüştür. Bu örneklerde hem tereke kaydının ikinci kısmında, hem de üçüncü kısmında bir hesaplama hatası görülmemektedir. Ancak miras taksiminde hatalar dikkat çekmektedir. Mesela 3 Zi-l-kade 1288 (14 Ocak 1872) tarihli kayda göre Atina Kazası'nda Dalurak Karyesi'nden Kosan oğlu Ali'nin terekesinde mirasçılara 7 kuruş'un dağıtılmadığı görülmüştür.⁴² Yine 5 Şevval 1288 (18 Aralık 1871) tarihli kayda göre Atina Kazası'ndan Orta Güney Karyesi'nden Lol oğlu Salih bin Mustafa'nın terekesinin detayları şu şekildedir: terekenin yekûnunun belirtildiği ikinci kısımda herhangi bir hata bulunmamaktadır. Mahkeme giderleri hesaplanırken genelde olduğu gibi 1 kuruşluk bir açık bulunmaktadır. Asıl dikkat çeken geriye kalan 690 kuruşluk mirasın mirasçılara 7 kuruş eksik dağıtılmasıdır.⁴³ 9 Cemâziye'l-evvel 1299 (29 Mart 1882) tarihli kayda göre Nevşehir'e bağlı Nar Karyesi'nden Mehmed bin Elhac Ali'nin terekesi de bir başka örnektir. Bu kayıta hata resim miktarının belirlendiği üçüncü kısımda 1 kuruş ve miras taksiminin yapıldığı bölümde 21 kuruştur. Mirasçılara 21 kuruş eksik dağıtılmıştır.⁴⁴

Tereke Yekûnu Olduğundan Fazla Yazılan Terekeler

Tereke yekûnu olduğundan fazla yazılan terekeler, incelediğimiz 40 örnekte 17'sini oluşturmaktadır. Bu kayıtların ortak özelliği genellikle tereke kayıtlarının ikinci bölümündeki toplamın olduğunda fazla verilmesi ve miras taksiminde de bazı tutarsızlıkları içermesidir. Bu tutarsızlıklar 5-6 kuruş gibi meblağları da, 4000-5000 gibi meblağları da içermektedir.

15 Receb 1298 (13 Haziran 1881) tarihli kayda göre Nevşehir'de Hıristiyan Mahallesi'nde yaşayan Yuvan veled Yorgi'nin terekesi bu konuda ilginç örneklerdendir. Yuvan veled Yorgi'nin terekesi bizim hesaplamalarımıza göre 54.160 kuruştur. Kadı tarafından tereke toplamı 56.938

³⁹ RŞS 1477, Sayfa No 64, Belge no 39.

⁴⁰ NŞS 7, Sayfa 131, Belge no 451.

⁴¹ RŞS 1477, Sayfa 87, Belge no 4.

⁴² RŞS 7, Sayfa 12, Belge no 43. Bu konudaki örnekleri çoğaltmak mümkündür. RŞS 1477, Sayfa 67, Belge no 2; . RŞS 1477, Sayfa 95, Belge no 4.

⁴³ RŞS 1477, Sayfa 5, Belge 4.

⁴⁴ NŞS 7, Sayfa no 40, Belge no 108.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

olarak belirtilmiştir. Böylece arada 2.778 kuruş açık oluşmuştur. Resim kısmında da hesap hataları dikkati çekmektedir. Bu kısımdaki toplama işleminde de 11 kuruş fazla yazılmıştır. Resim giderlerinin toplamını tereke yekûnundan çıkarırken de 100 kuruş fazla yazmıştır. Nitekim çıkarma işleminin sonucu 54.771 olması gerekirken 54.871 kuruş olarak belirtilmiştir. Miras dağıtılırken de kadının belirttiği üzere 54.871 kuruş dağıtılması gerekirken 54.766 kuruş dağıtılmıştır. Dolayısıyla kadı kendi belirttiği meblağdan 105 kuruş eksik miras dağıtmıştır. Terekenin son bölümdeki yaklaşık 100 kuruşluk hesaplama hataları bir yana, tereke yekûnun hesaplanırken yapılan 2.778 kuruşluk açık kapatılamamıştır. Bu açığın nedenine dair de herhangi bir açıklama yoktur.⁴⁵ İncelenen kayıtlarda büyük hesaplama hatalarının sadece bu kayıtla sınırlı olmadığı da görülmektedir. Yine Nevşehir'e ait olan bir kayıta yüksek meblağlarda hesap hatalarının yapıldığı ve açığın hiçbir şekilde kapatılmadığı görülmektedir. 10 Zi-l-hicce 1298 (3 Kasım 1881) tarihli kayda göre Nevşehir'de Kapucupaşa Mahallesi'nde ikamet eden ve fevt olan Mustafa Efendioğlu Atullah bin Hafız Hüseyin'in tereke kaydına dair bilgiler şu şekildedir: Bu kayıta tereke toplamı 25.752 kuruştur. Kadı yekûnu 30.747 kuruş olarak yazmıştır. Böylece kadı terekeyi olduğundan 4.995 kuruş fazla yazmıştır. Resim bölümünde de 1 kuruşluk bir hata bulunmaktadır. Kadı tarafından dağıtılacak miras meblağı 27.964 olarak belirtilmiş. Ancak 4 varise 26.762 kuruş dağıtılmıştır.⁴⁶

Tereke dağılımında kadının açığı kapatamadığı yukarıdaki örneklerin dışında ilginç bir kayda daha rastlanmıştır. 9 Zi-l-kaade 1292 (7 Aralık 1875) tarihli kayda göre Atina Kazası'na bağlı Ağvan Karyesi'nde yaşayan Uzun Mehmed oğlu Salih bin Hüseyin'in terekesi, kadının belirttiğine göre 400 kuruştur. Bizim yaptığımız hesaplamalara göre müteveffanın terekesi 290 kuruştur. Arada 110 kuruşluk fark bulunmaktadır. Resim kısmında herhangi bir hesap hatası olmayan kayıta asıl dikkat çeken nokta miras dağıtımının yapıldığı bölümdedir. Çünkü kadı, burada kendi belirttiği rakam üzerinden bir dağılım yapmıştır. Yani 1 kuruş da olsa 387 kuruş, üç varise miras dağıtmıştır. Tereke yekûnundan fazla olan bu paranın nereden temin edildiği belli değildir.⁴⁷ Bazı kayıtlarda da açığın miras taksiminde kapatıldığı hatta açık kapatıldıktan sonra mirasçılara eksik para dağıtıldığı bile görülmüştür.⁴⁸ Dolayısıyla bu tür kayıtların olması daha öncede belirttiğimiz gibi hesaplama hatalarının sadece kadıların hesaplama hatalarıyla açıklanamayacağını göstermektedir.

Bu örnekler dışında 5- 10 kuruş gibi küçük meblağlarla terekenin gerçek değerinden fazla yazıldığı örnekler de vardır. Bu örneklerde miras taksiminde aradaki farkın bir şekilde kapatılmaya çalışıldığı görülmüştür.⁴⁹

Tereke Yekûnu Olduğundan Eksik Yazılan Terekeler

İncelediğimiz kayıtlarda bazılarının da tereke toplamının olduğundan az yazıldığı görülmüştür. Bu özellikleri gösteren 11 kayıt mevcuttur. Bunlardan 5'i Nevşehir'e 6'sı Atina'ya aittir.

Bu özellikleri gösteren en ilginç örneklerden biri 23 Zi-l-hicce 1305 (31 Ağustos 1888) tarihli kayda göre Nevşehir'de İsmail Bey Mahallesi'nde ikamet eden Mehmed Efendi bin Mehmed'in terekesidir. Adı geçen müteveffanın tereke yekûnu aslında 22.055 kuruştur. Fakat 21.129 kuruş olarak hesaplanmıştır. Yani kadı 926 kuruş eksik yazarak bir hesap hatası yapmıştır. Resim kısmının belirtildiği mahalde yazı silik olmasından ötürü okunamadığı için burada bir toplama hatasının olup olmadığı anlaşılamamıştır. Fakat bu kısmın toplamının 456 kuruş olduğu

⁴⁵ NŞS 7, Sayfa no 16, Belge no 43.

⁴⁶ NŞS 7, Sayfa no 13, Belge no 30. Benzer belge için bkz. NŞS 7, Sayfa no 16, Belge no 43.

⁴⁷ RŞS 1477, Sayfa no 87, Belge no 2.

⁴⁸ NŞS 7, Sayfa no 77, Belge no 176.

⁴⁹ RŞS 1477, Sayfa no 72, Belge no 3; RŞS 1477, Sayfa no 5, Belge no 3; NŞS 7, Sayfa no 48, Belge no 141.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

yazılmıştır. Resim yekûnunu tereke yekûnundan çıkarırken de 35 kuruşluk bir hata yapılmış ve bu meblağı mirasçılara dağıtmamıştır. Son bölümde kendi hesabıyla bütün masraflar çıktıktan sonra elde kalan 12.708 kuruşu mirasçılara dağıtılmıştır.⁵⁰ Buna benzer bir örnek de yine Nevşehir'den Nikol veled Hacad'ın terekesidir. 19 Rebî'ü'l-evvel 1305 (5 Aralık 1887) tarihli kayıta tereke 20 kuruş eksik yazılmıştır. Kaydı tutan kadı resim miktarını belirlerken yaptığı hesap hatalarıyla birkaç kuruş daha kendine ayırmıştır. İşin ilginç miras taksiminde de belirttiği meblağdan 3 kuruş fazla miras dağıtmıştır.⁵¹ Bu üç kuruşu kendi cebinden vermeyeceğine göre başta yaptığı 20 kuruşluk eksik hesabın bir kısmından karşılamış olmalıdır.

Atina Kazası'nda Baköz Karyesi ahalisinden Kotanos oğlu Osman bin Mustafa'nın terekesi de incelenmeye değerdir. 15 Zi-l-kade 1288 (26 Ocak 1872) tarihli kayıta tereke yekûnu 1 kuruş eksik yazılmıştır. Yani 891 kuruş olan tereke 890 kuruş yazılmıştır. Fakat bu hata diğer bölümlerde de tekrarlanmıştır. Miras taksimi kısmında yapılan incelemede görülmüştür ki, mirasçılara 35 kuruş dağıtılmamıştır.⁵² Nevşehir'e bağlı Nar Karyesi'nden Hafız oğlu Elhac Mehmed bin Abdullah'ın terekesi diğer örnektir. Bu müteveffanın 10 Cemâziye'l-evvel (30 Mart 1882) 1299 tarihli terekesi aslında 6.280 kuruş iken 6.270 kuruş yazılmıştır. Resim ve giderler bölümünde yine 1 kuruşluk hata yapılmıştır. Bunun yanında miras taksiminde 4 kuruş eksik dağıtılmıştır.⁵³

Burada mirasçıların eline geçmeyen bu paraların ne kadar önemli değerler olduğunu anlatmak için ürünler üzerinden örnek vermenin daha açıklayıcı olacağı düşüncesindeyiz. Mesela 36 kuruşla o dönemde ne satın alınabilirdi? Bunun cevabı bulabilmek için yine tereke kayıtlarından yararlanmak mümkündür. 20 Zi-l-kade 1288 (31 Ocak 1872) tarihli kayda göre Atina Kazası'ndan Durdavat Karyesi'nden Hüseyin Ağa bin Timur'un bir orta kazanının değeri 30 kuruştur. Yine bir leğenin değeri de 30 kuruştur.⁵⁴ Başka bir kayıta 2 kilimin değerinin 40 kuruş olduğu görülmüştür.⁵⁵ Bunun yanında 2-3.000 kuruşluk hesap hatalarının olduğu da görülmüştür. Bu meblağlar da hiç de hafife alınacak değerler değildir. Şöyle ki 1.480 kuruş, toplam terekesi 2.780 kuruş olan birinin mülk menziline değeri olabilmektedir.⁵⁶ Bu örnekleri şüphesiz çoğaltmak mümkündür.

O halde bu verileri nasıl yorumlamak gerekir? Öncelikle kadınların bilinçli ya da bilinçsiz tereke kayıtlarının çeşitli kısımlarında hesap hataları yaptığı açıktır. Bizim kanaatimiz pek çok hesap hatasının birer hata olmayıp kadınlar tarafından bilinçli yapıldığı üzerinedir. Mesela incelenen verilerde kadınların belirli kısımlarda sürekli aynı hatayı % 90 oranında tekrarlaması bizim savımızı güçlendirecek en önemli delildir. Özellikle resim kısmı hesaplanırken 1-2 kuruş toplamın fazla yazılması ve tereke yekûnundan resim giderleri çıkarılırken sonucun 1-2 kuruş fazla çıkarılması gibi. Yine miras taksimi kısmında da mirasçılara belirtilen miktarın toplamda dağıtılmaması da bu tezimiz güçlendirmektedir. Bunun yanında tereke yekûnun olduğunda az ya da fazla yazılması da dikkatten kaçırılmamalıdır. Bütün bunların yanında her hesaplama hatasının mal kaçırma olarak algılanmaması gerektiği de vurgulanmalıdır. Zira tereke yekûnunu olduğundan fazla gösterip miras taksiminde neredeyse bütün tereke yekûnunun dağıtıldığı da çok nadiren görülmüştür.⁵⁷ Bunun yanında tereke ve resim kısımlarında hiçbir hata yapmayıp miras dağıtımında mirasçılara fazladan 7 kuruş dağıtıldığını gösteren kayıtlar da mevcuttur.⁵⁸ Kadı bu 7 kuruşu kendi cebinden

⁵⁰ NŞS 7, Sayfa no 254, Belge no 872.

⁵¹ NŞS 7, Sayfa no 241, Belge no 818.

⁵² RŞS 1477, Sayfa no 12, Belge no 44.

⁵³ NŞS 7, Sayfa no 42, Belge no 116.

⁵⁴ RŞS 1477, Sayfa no 11, Belge no 40.

⁵⁵ RŞS 1477, Sayfa no 16, Belge no 72.

⁵⁶ RŞS 1477, Sayfa no 76, Belge no 1.

⁵⁷ Atina Kazası'ndan Uzun Mehmed oğlu Salih'in örneği yukarıda verilmişti. RŞS 1477, Sayfa no 87, Belge no 2.

⁵⁸ NŞS 7, Sayfa no 18, Belge no 47. Benzer örnek için bkz. NŞS 7, Sayfa no 53, Belge no 163.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

vermeyeceğine göre burada hesap hatasının olduğu açıktır. Bu veride terekelerdeki hataların sadece kadının kötü niyetinden kaynaklandığı savını çürütür.

Hesaplama hatasıyla mirasçılara verilmeyen paraların değerlerinin de hiç de azımsanamayacak miktarlara ulaştığını yukarıdaki örneklerle açıklamış bulunmaktayız. Neticede arada kaybolup giden meblağ bir ev değeri bile olabilmektedir. Hiç şüphe yok ki, herkesin terekesi oranında hesap hatası ya da mal kaçırma vardır. Ekteki tabloda da görüleceği üzere, kişi fakirse terekenin herhangi kısmındaki tutarsızlık bir leğen değerindeyse, durumu biraz daha iyi olanda bir ev değerinde olabilmektedir. Burada kaçırılan meblağın küçüklüğüne ya da büyüklüğüne göre bir değerlendirme yapmamak gerekir. Zira fakir kişinin leğeni mutlaka onun hayat standardında önemli bir mal varlığıydı.

Sonuç

Tereke kayıtları Osmanlı toplumunu incelemek için önemli kayıtlardır. Bu güne kadar pek çok açıdan birçok araştırmacı için önemli kaynaklar olarak ele alınmışlardır. Bizim de çalışmamızın odak noktasında tereke kayıtları vardır. Fakat bu çalışma tereke kayıtlarına dayalı olarak bu güne kadar yapılan çoğu çalışmadan büyük farklılık taşımaktadır. Bu sefer adı geçen kayıtların güvenilirliği mevzubahistir. Yapılan inceleme sonunda önemli bulgulara ulaşılmış bulunmaktayız.

İlk olarak kadılar açısından elde edilen bulgulara bakılabilir. İncelenen bu örneklerde kadıların neredeyse kayıtların %90'ında belgenin hesaplamayla ilgili herhangi bir kısmında hata yaptığı gözlenmiştir. Bu hataların en azından yarısının dahi bilinçli olarak yapıldığı düşünülürse kadıların bu usulsüzlükten ciddi oranda gelir sağladığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla yukarıda değindiğimiz gibi kadıların tereke kaydı tutulurken usulsüzlük yapmaması gerektiğiyle ilgili merkezden gönderilen fermanların sebepleri daha anlaşılır olur. Bunun dışında kadıların mirastan mal kaçırabilmek için belirli usuller geliştirdikler görülmüştür. Mesela resim miktarı belirlenirken yapılan küçük toplama ve çıkarma oynamaları, tereke yekûnunu olduğunda az yazma ve mirası eksik dağıtma gibi.

Konuyu bir de tereke kayıtları açısından değerlendirmek gerekir. Tereke kayıtları bahsedilen bu hesaplama tutarsızlıklarına rağmen Osmanlı toplumunu incelemek isteyen araştırmacılar için büyük bir öneme sahiptir. Bu kayıtlarla toplumdaki giyim kültürü, ev içi yaşam, çok eşlilik, çocuk sayısı, mülk türleri, meslekler v.b konularda fikir edinmek mümkündür. Fakat araştırmacıların yaşam standardı, servet odaklı olarak tereke kayıtlarını kullanacakları zaman, terekeleri kesin veriler olarak almamaları gerektiği kanısındayız. Çünkü örneklerde de görüldüğü üzere söz konusu olan yanlış yazımlar bir ev değerindeki meblağları dahi içerebilmektedir. Bu da servet tabanlı çalışma yapan kişilerin dikkat etmesi gereken bir konudur. Bütün bu veriler sonucunda, işaret edilen yönde araştırma yapan kişilerin, terekelerdeki verilerin sağlıklı yorumlanması açısından kadının gösterdiği yekûnla gerçek yekûnu karşılaştırmalarının gerekli olduğu sonucuna varılmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

Tablo 1: İncelenen Kayıtların Listesi.

Sayfa	Belge	Kadının toplamı	Asıl toplam	Açıklama	Şehir
8	13	1.330	1.330	Resim kısmında 1 kuruş kadının lehine işlem hatası var.	N
18	47	9.220	9.220	Miras taksiminde 7 kuruşluk mirasçının lehine fazla var.	N
40	108	4.100	4.100	Resim yekûnu tereke yekûnunda çıkarılırken 1 kuruş hata var. Miras paylaşımında 21 kuruş mirasçılara verilmemiş.	N
53	163	5.700	5.700	Resim kısmında gider toplamı 1 kuruş fazla yazılmış. Mirasçılara 5.546 kuruş dağıtılması gerekirken fazladan 5.557 kuruş dağıtılmış. Bu fazla para nasıl bulundu belli değildir.	N
131	451	1.090	1.090	Resim kısmında gider toplamı 1 kuruş fazla yazılmış. Resim yekûnu tereke yekûnunda çıkarılırken 1 kuruş hata var. Mirasçılara 1.058 kuruş dağıtılacakken 1.054 kuruş dağıtılmıştır.	N
64	39	915	915	Tereke kaydının hiçbir kısmında hata yok.	A
67	2	2.362	2.362	Miras taksimi kısmında 3 kuruş mirasçılara dağıtılmamış.	A
95	4	8.640	8.640	Miras taksimi kısmında 1 kuruş mirasçılara dağıtılmamış.	A
5	3	1.548	1.548	Tereke kaydının hiçbir kısmında hata yok.	A
5	4	710	710	Resim kısmında gider toplamı 1 kuruş fazla yazılmış. Miras taksimi kısmında 7 kuruş mirasçılara dağıtılmamış.	A
87	4	878	878	Mirasçılara 855 kuruş dağıtılması gerekirken 667 kuruş dağıtılmıştır.	A
12	43	1.480	1.480	Miras 7 kuruş eksik dağıtılmıştır.	A
12	45	2.200	2.200	Miras 1 kuruş eksik dağıtılmıştır.	A
7	10	4.095	3.845	Terekede yekûnunu hesaplanırken 350 kuruş fazla yazılmış, mahkeme giderlerinin toplamı tereke yekûnundan çıkarılırken 1 kuruş eksik yazılmış. Kadının kendi belirlediği elde kalan meblağdan 7 kuruşu mirasçılara dağıtılmamış. Burada terekede olmayan fazla gösterilen bu para nereden bulunup da mirasçılara dağıtıldığı belli değildir.	N
13	30	30.747	25.752	Terekede yekûnunu hesaplanırken 4. 995 kuruş fazla yazılmış. Resim çıktısından 1 kuruş fazla yazılmış. Resim çıktısından da olması gerekenden 1 kuruş fazla yazılmış. Kadı tarafından dağıtılacak meblağ 27.964 olarak belirtilmiş. Ancak 4 varise 26762 kuruş dağıtılmıştır.	N
16	43	56.938	54.160	Terekede yekûnunu 2.778 kuruş fazla yazılmış. Resim kısmını toplarken 11 kuruş fazla yazılmış. Mahkeme giderlerini tereke yekûnundan çıkarırken işlem 100 kuruş fazla yazmıştır. Nitekim 54771 olması gerekirken 54871 yazılmış. Zira dağıtılan miras toplamı 54766 kuruştur. Belirttiğinden 105 kuruş eksik dağıtmıştır.	N
20	55	10.690	10.680	Tereke yekûnu 10 kuruş fazla yazılmış. Resim toplamı 289 iken 286 yazılmış. 10 kuruşluk fark aradaki	N

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

				yuvarlamalarla giderilmiş. Ama 2 kuruş kadiya yine de kalmıştır.	
28	60	38.573	36.435	Tereke yekûnu 2.138 fazla yazılmış. Resim toplamı ve çıkarmada hata olmamakla birlikte miras dağılımında gösterilen meblağ çıkan sonucun çok üstünde. Zira kadı 9 mirasçıya dağıtılacak parayı 25.022 kuruş olarak belirtiyor. Fakat belirtilenin çok üstünde 37.527 kuruş dağıtılmıştır.	N
42	116	6.270	6.280	Tereke yekûnu olduğundan 10 kuruş eksik yazılmış. Resim toplamı 169 iken 170 yazılarak 1 kuruş kadiya kalmış. Miras taksiminde 4 kuruş mirasçılara verilmemiştir.	N
48	141	992	980	Tereke yekûnu 12 kuruş fazla yazılmış. Resim toplamı 27 kuruş olması gerekirken 28 yazılmış. Tereke yekûnundan mahkeme masrafları çıkarılırken sonuç 964 olması gerekirken 963 yazılmış. Mirasçılara 962 kuruş miras dağıtılmıştır.	N
51	152	14.100	14.070	Tereke yekunu 30 kuruş fazla yazılmış.	N
62	119	3.130	3.085	Tereke yekûnu 45 kuruş fazla yazılmış. Mahkeme giderleri 1 kuruş fazla yazılmış. Mahkeme masrafları tereke yekûnundan çıkarılırken 1 kuruş kadı lehine oynama yapılmıştır. Miras taksimi kısmında 2 kuruş eksik dağıtılmıştır.	N
77	176	8.227	8.157	Tereke yekûnu 70 kuruş fazla yazılmış. Mahkeme giderleri 1 kuruş fazla yazılmış. Mahkeme masrafları tereke yekûnundan çıkarılırken 1 kuruş kadı lehine oynama yapılmıştır. 6.921 kuruş miras dağıtılmış. Kadı kendi hesabından 108 kuruş eksik miras dağıtmış. Böylece açık kapatılmaya çalışılmış; fakat kadının yaklaşık 30 kuruş kazancı bulunmaktadır.	N
133	452	21.368	20.533	Tereke 835 kuruş fazla yazılmış. Mahkeme giderleri toplamı 1 kuruş fazla yazılmış. Resim çıktısından da olması gerekenden 1 kuruş fazla yazılmış. Mirasçılara 20.790 dağıtılması gerekirken 18.786 kuruş dağıtılmış. Aslında yaptığı hesap hatasındaki aradaki farkı kapattı hatta görevlini elinde fazla bakiye dahi kalmış.	N
241	818	3.370	3.390	Tereke yekûnu 20 kuruş eksik yazmış. Resim toplamı 1 kuruş fazla yazılmış. Çıkarmadan 3239 iken 3238 ile 1 g kazanmış. Mirasçılara 3.238 kuruş dağıtılması gerekirken 3.241 dağıtılıp 3 kuruş aslından eksik yazılan kısımdan tedarik edilmiş olmalı.	N
144	497	6.900	7.000	Tereke yekûnu 100 kuruş eksik yazmış. Resim toplamı 1 kuruş fazla yazılmış. Miras 1 kuruş eksik dağıtılmış. Geriye 8 kesir para kalmıştır.	N
254	872	21.129	22.055	Tereke yekûnu 926 kuruş eksik yazılmış. Resim kısmında siliklik var. Burada toplama hatası bu sebeple tespit edilemiyor. Ancak tereke yekûnundan mahkeme masrafları çıkarılırken 35 kuruş hata var ve muhtemelen kadiya geçmiş. Miras ise eşit dağıtılmıştır.	N
243	828	3.497	3.260	Tereke yekûnu 237 kuruş fazla yazılmış. 404 olan mahkeme giderleri toplamını eksik olarak 387 yazılmış. Tereke yekûnundan mahkeme masrafların çıkarılırken kendi rakamları üzerinden işlem 3.110	N

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

				olarak doğru yazılmış. 3.108 kuruş miras dağıtılmıştır.	
5	2	1.590,5	1.540	Tereke yekûnu yaklaşık 50 kuruş fazla yazılmış. Mahkeme masrafları kısmında herhangi bir hata yok. Miras dağıtılırken dağıtılacak meblağ 1.546 kuruş olarak bulunmuş. Fakat mirasçılara 1.645 kuruş dağıtılmış. Bu da fazla paranın nereden geldiği belli olmayan bir kayıttır.	A
64	40	4.570	4.617	Tereke yekûnu 47 kuruş eksik yazılmış.	A
5	1	5.825	5.839	Tereke 14 kuruş eksik yazılmış. Tereke yekûnundan mahkeme masrafları çıkarılırken 1 kuruş hata yapılmış. Miras da 1 kuruş eksik dağıtılmıştır.	A
5	5	1.811	1.810	Tereke 1 kuruş fazla yazılmış. Miras da 3 kuruş eksik dağıtılmıştır.	A
16	68	4.623	4.625	Tereke 3 kuruş eksik yazılmış. Miras da 1,5 kuruş eksik dağıtılmıştır.	A
16	72	3.020	3.030	Tereke 10 kuruş eksik yazılmış. Miras da 325 kuruş eksik dağıtılmıştır.	A
87	1	2.120	2.110	Tereke 10 kuruş fazla yazılmış. Miras da 2 kuruş eksik dağıtılmıştır.	A
87	2	400	290	Tereke 110 kuruş fazla yazılmış. Bu açık farka rağmen mirasta kadı 1 kuruş farkla belirttiği dağılımı yapmış. Fazla paranın nereden bulunduğu belli değildir.	A
12	44	890	891	Tereke yekûnu 1 kuruş eksik yazılmış. Miras taksiminden 31 kuruş mirasçılara eksik dağıtım yapılmıştır.	A
34	50	2.285	2.515	Tereke yekûnu 230 kuruş eksik yazılmış. Bunun yanında miras taksiminde de 3 kuruş eksik dağıtım vardır.	A
20	2	4.000	4.050	Tereke yekûnu 50 kuruş eksik yazılmış. Tereke yekûnu mahkeme masraflarından çıkarılırken sonuç 90 kuruş eksik yazılmış. Arta kalan para mirasçılara dağıtılırken 3 kuruş eksik dağıtılmıştır.	A
72	3	7.428	7.338	Tereke yekûnu 90 kuruş fazla yazılmış. Mahkeme masrafları toplanırken 6 kuruş fazla yazılmış. Miras dağıtılırken de kadının kendi hesabından 3 kuruş mirasçılara dağıtılmamış. Geri kalan 81 kuruşun nereden bulunup mirasçılara dağıtıldığı yani bu meblağın hangi mal varlığının karşılığı olduğu belli değildir.	A

Not: N, Nevşehir; A, Atina'yı ifade eder.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

RŞS 1477, Sayfa No 5, Belge no 3.

RŞS 1477, Sayfa No 64, Belge no 39.

NŞS 7, Sayfa 131, Belge no 451.

RŞS 1477, Sayfa 87, Belge no 4.

RŞS 7, Sayfa 12, Belge no 43.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

- RŞS 1477, Sayfa 67, Belge no 2.
RŞS 1477, Sayfa 95, Belge no 4.
RŞS 1477, Sayfa 5, Belge 4.
NŞS 7, Sayfa no 40, Belge no 108.
NŞS 7, Sayfa no 16, Belge no 43.
NŞS 7, Sayfa no 13, Belge no 30.
NŞS 7, Sayfa no 16, Belge no 43.
RŞS 1477, Sayfa no 87, Belge no 2.
NŞS 7, Sayfa no 77, Belge no 176.
RŞS 1477, Sayfa no 72, Belge no 3.
RŞS 1477, Sayfa no 5, Belge no 3.
NŞS 7, Sayfa no 48, Belge no 141.
NŞS 7, Sayfa no 254, Belge no 872.
NŞS 7, Sayfa no 241, Belge no 818.
RŞS 1477, Sayfa no 12, Belge no 44.
NŞS 7, Sayfa no 42, Belge no 116.
RŞS 1477, Sayfa no 11, Belge no 40.
RŞS 1477, Sayfa no 16, Belge no 72.
RŞS 1477, Sayfa no 76, Belge no 1.
RŞS 1477, Sayfa no 87, Belge no 2.
NŞS 7, Sayfa no 18, Belge no 47.
NŞS 7, Sayfa no 53, Belge no 163.

Kitap, Makale ve Tezler

- AKDAĞ, Mustafa, 'Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar', *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 13, Sa 1-2, Ankara, 1955, s. 27-51.
- AKDAĞ, Mustafa, 'Genel Çizgileriyle XVII. Yüzyıl Türkiye Tarihi', *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 4, Sa. 6, Ankara, 1966, s. 201-247.
- AKDAĞ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi*, C. II, TTK Yayınları, Ankara, 1971.
- AKÖZ, Alaaddin, 'Ma'zûl Bir Osmanlı Kadısının Duyguları ya da Bir Kadı Şiiri', *TÜBAR*, C. XXX, 2011, s.15-22.
- AKYÜZ, Jülide, 'Osmanlı Ulemasından Üç Efendi'nin Terekeleri', *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sa. 36, 2008, s. 188-200.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

- ARIK, Feda Şamil, 'Osmanlılarda Kadılık Müessesesi 1', *OTAM*, Sa. 8, Ankara, 1997, s. 1-71.
- ARTAN, Tülay, 'Terekeler Işığında 18. Yüzyıl Ortalarında Eyüp'te Yaşam Tarzı ve Standartlarına Bir Bakış: Orta Halliliğin Aynası', *18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp'te Sosyal Yaşam*, Ed. Tülay Artan, İstanbul, 1998, s. 49-64.
- AYDIN, İhsan, *Tanzimat Döneminde Ankara ve Gaziantep Terekelerinin Mukayeseli Bir Çalışması*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2008.
- BARKAN, Ömer Lütfi, 'Edirne Askerî Kassamı'na Ait Tereke Defterleri (1545-1659)', *Belgeler*, C. III, Sa. 5-6, Ankara, 1966, s. 1-479.
- BAŞARIR, Özlem, 'XVIII. Yüzyılın Taşrasında Statü Servet İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme', *History Studies*, Vol. 3/3, 2011, s. 49-66.
- BİLGİN, Arif - BOZKURT, Fatih, 'Bir Malî Gelir Kaynağı Olarak Vârissiz Ölenlerin Terekeleri ve Beytülmâl Mukataaları', *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sa. 20 2010/ 2, s. 1 – 31.
- BİZBİRLİK, Alpay, 'Osmanlı Devletinde Ticaret ve Üretime Dair Bir Kaynak: "Tereke Defteri" ve Edirne Tereke Defterleri Üzerine Bir Deneme', *Türkler*, C. 10, Ankara, 2002, s. 731-735.
- BOZKURT, Fatih, *Tereke Defterleri ve Osmanlı Maddi Kültüründe Değişim (1785-1875 İstanbul Örneği)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya, 2011.
- CANBAKAL, Hülya, 'Barkan'dan Bu Yana Tereke Çalışmaları', *Vefatının 30. Yıldönümünde Ö. L. Barkan: Türkiye Tarihçiliğine Katkıları ve Etkileri Sempozyumu*, İstanbul, 2011.
- ÇADIRCI, Musa, 'Hüseyin Avni Paşa'nın Terekesi', *Belgeler*, C. 11, Ankara, 1986, s. 145-163.
- SAVAŞ, Saim, 'Dağıstani Ali Paşa'nın Muhallefatı', *Belgeler*, C. 15, Sa. 19, Ankara, 1993, s. 249-290.
- ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK Yayınları, Ankara, 1997.
- ÇADIRCI, Musa, 'Tanzimat'ın İlanı Sıralarında Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadılık Kurumu ve 1338 Tarihli Tarık-i İlmîyeye Dair Ceza Kanunnamesi', *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XIV, Ankara, 1983, s. 139-161.
- ÇAKIR, İbrahim Ertem, 'Osmanlı Toplumunda Eş ve Çocuk Sayısı, Statü, Servet: 1671-1678 Sofya Örneği', *OTAM*, Sa. 31, Bahar 2012, s. 41-60.
- ÇELİK, Nazik Betül, *Tereke Defterlerine Göre II. Mahmut Döneminde Tokat'ın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2008.
- EKEN, Galip, 'XVIII. Yüzyıl Ortalarında Antep'te Aile', *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sa. 1, 1992, s. 477-490.
- ER, İlker, *Balıkesir Tereke Kayıtları Üzerinde Bir Değerlendirme (1670-1700)*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2008.
- ERTEN, Hayri, *Konya Şer'iyye Sicillerinin Işığında Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı (XVIII. Y.Y. İlk Yarısı)*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 2001.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

- FEYZİOĞLU, Hamiyet Sezer - KILIÇ, Selda, 'Tanzimat Arifesinde Kadılık-Naiplik Kurumu', *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 24, Sa. 38, Ankara, 2005, s. 31-53.
- İNALCIK, Halil, '15. Asır Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Kaynakları', *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 15, İstanbul, 1953, s. 51-67.
- İNALCIK, Halil, *Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adâlet*, Eren Yayınları, İstanbul, 2005.
- KILIÇ, Orhan, 'Harputlu Hacı Osman'ın 1725 Tarihli Terekesi ve Düşündürdükleri', *Turkish Studies*, Vol. 2/1, 2007, s. 17-28.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri, 'Osmanlı- Türk Aile Kurumu Araştırmalarında Tereke Defterlerinin Yeri ve Önemi (19. yy. Örnekleri Çerçevesinde)', *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sa. 1/1, 2008, s. 17-26.
- KUŞU, Selma, *Şer'îye Sicillerine Göre H. 1065-1079/ M. 1655-1669 Tarihleri Arasında Edirne'de Sosyo-Ekonomik Hayat*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2009.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat, 'Arşiv Belgelerinin Güvenilirliği', *Halil İnalçık Armağanı-I Tarih Araştırmaları*, Doğu-Batı, Yayına Hazırlayanlar: Taşkın Takış, Sunay Aksoy, 2009, s. 105-125.
- MARDİN, Ebül'ulâ, 'Kadı', *İslam Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul, 1997, s. 42-46.
- NAGATA, Yuzo -EMECEN, Feridun, 'Bir Âyânın Doğuşu: Karaosmanoğlu, Hacı Mustafa Ağa'ya Ait Belgeler', *Belgeler*, Ankara, 2004, C. XXV, Sa. 29, s. 1-7.
- OĞUZ, Gülser, '61 Numaralı Edirne Şer'îye Siciline Göre Edirneli Kadınların Giyim Kuşam Kültürü', *Milli Folklor*, Sa. 92, Ankara, 2011, s. 106-116.
- OĞUZ, Gülser, '61 Numaralı Edirne Şer'îye Sicili'nden Hareketle Müslim-Gayri Müslim İlişkileri Üzerine Bir Deneme', *Kök Araştırmalar Dergisi*, C. XII, Sa. 1, Ankara, 2010, s. 87-100.
- OĞUZOĞLU, Yusuf, 'Sicillerdeki Tereke Kayıtlarının Kültürel Malzeme Olarak Değeri', *III. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 1985, s. 1-5.
- ORTAYLI, İlber, 'Osmanlı Kadı'sının Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine', *Amme İdaresi Dergisi*, C. 9, Sa. 1, s. 95-107.
- ORTAYLI, İlber, 'Kadı', *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, İstanbul, 2011, s. 72.
- ÖZKAYA, Yücel, 'XVIII inci Yüzyılda Çıkarılan Adalet-nâmelere Göre Türkiye'nin İç Durumu', *Bellekten*, XXXVIII, Ankara, 1974, s. 455-491.
- ÖZLÜ, Zeynel, 'Terekeler Işığında Göynükte Aile', *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2006, Sa. 29, s. 81-102.
- Râşid Mehmed Efendi, *Târih-i Râşid ve Zeyli*, Yay. Haz. Abdülkadir Özcan ve diğerleri, C. II (1115-1134), Klasik Yayınlar, İstanbul, 2013.
- TORAMAN, Cengiz, 'Bir Kamu Politikası Uygulama Aracı Olarak Tereke Muhasebesi ve Osmanlı Uygulaması', *Mali Çözüm*, Sayı 71, s. 116-126.
- TUŞ, Muhittin, 'Kayseri Tereke Defterleri Üzerine Bir Araştırma (1700-1730)', *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sa. 4, Konya, 1999, s. 157-191.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*, TTK Yayınları, Ankara, 1988.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

YAĞCI, Zübeyde Güneş, - GENÇ, Serdar 'XIX. Yüzyılda Balıkesir' de Giyim-Kuşam Zevki ve Bir Kumaş Tüccarı', *Turkish Studies*, Volume 2 /1 Winter 2007, s. 227-246.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 1 Winter 2014

